

УДК 343

*Y. Zubez*

## **COMMITTER OF CRIME OF FAILURE TO PROVIDE HELP TO A PERSON WHO IS IN A CONDITION DANGEROUS TO LIFE**

**Ю.Г. Зубець**

*здобувач кафедри кримінального права, кримінології,  
цивільного та господарського права  
ВНЗ «Національна академія управління»*

### **СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ НЕНАДАННЯ ДОПОМОГИ ОСОБІ, ЯКА ПЕРЕБУВАЄ В НЕБЕЗПЕЧНОМУ ДЛЯ ЖИТТЯ СТАНІ**

**Постановка проблеми.** Питання, що стосується суб'єкта злочину ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, важливі як для теорії кримінального права, так і для правозастосовної діяльності.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Дослідженню проблеми суб'єкта злочину, передбаченого ст. 136 КК, присвятили свої праці такі науковці, як: В.К. Гришук, М.І. Мельник, В.І. Борисов, В.В. Сташис, В.І. Касинюк, О.М. Джужа, А.В. Савченко, О.В. Хуторянський, П.П. Андрушко та інші. Проте ця проблема не знайшла до цього часу свого належного дослідження.

**Метою статті** є дослідження суб'єкта злочину ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані.

**Основні результати дослідження.** Проблема суб'єкта злочину загалом, а також суб'єкта діяння, передбаченого ст. 136 КК України 2001 р., має певний теоретичний і практичний багаж у науці кримінального права [1, с. 137–147; 2, с. 18–20; 3, с. 58; 4, с. 20; 5, с. 3–4; 6, с. 1–260; 7, с. 130; 8, с. 1–318; 9, с. 1–36; 10, с. 1–304; 11, с. 82–86; 12, с. 130–141; 13, с. 1–140]. Питання про суб'єкт злочину протягом багатьох років було дискусійним у теорії кримінального права. Зазначимо, що і на сьогодні в ряді моментів, які характеризують цей елемент складу злочину, немає єдності поглядів серед теоретиків. Суб'єктом злочину кримінальне право визнає фізичну осудну особу (людину), яка досягла до моменту вчинення певного злочину віку, з якого особа, що вчинила суспільно

небезпечне діяння, заборонене кримінальним законом, і здатна понести за нього кримінальну відповідальність [14, с. 348; 15, с. 74]. Існує й таке визначення суб'єкта злочину — «це фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до Кримінального кодексу може настати кримінальна відповідальність» [16, с. 86; 12, с. 130].

Нам більше імпонує визначення суб'єкта злочину, яке запропоноване В.Я. Тацієм та В.К. Матвійчуком, оскільки з нього чіткіше визначається вік кримінальної відповідальності.

Історичний аналіз законодавчого підходу до розуміння цього елемента складу злочину дає підстави стверджувати, що вітчизняний кримінальний закон завжди визнавав суб'єктом злочину виключно людину, зокрема до 1 вересня 2014 року, коли вже і юридичну особу можна притягнути до кримінальної відповідальності за деякі кримінальні правопорушення [17, с. 4]. Необхідно зазначити, що вперше в КК України 2001 р. у ч. 1 ст. 18 дається законодавче визначення суб'єкта злочину: «Суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого, відповідно до цього Кодексу, може настати кримінальна відповідальність» [18], а також сформульоване визначення спеціального суб'єкта (ч. 2 ст. 18 КК України): «Спеціальним суб'єктом злочину є фізично осудна особа, що вчинила злочин у віці, з якого може наставити кримінальна відповідальність за злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа» [18]. Відсутність будь-якої ознаки загального, а для спеціального — ознак спеціального суб'єкта злочину виключає склад конкретного злочинного діяння й застосування до особи покарання. Ці вимоги стосуються і злочинів, передбачених ст. 136 КК України. Така значущість суб'єкта злочину ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, потребує значної уваги до його дослідження і, зокрема, до класифікації суб'єктів.

Маючи достатньо аргументовані визначення та підходи щодо суб'єкта злочину взагалі і, зокрема, передбаченого ст. 136 КК України, розглянемо означений суб'єкт злочину, але перед цим звернемося до радянського періоду з'ясування суб'єкта злочину взагалі. Так, у радянський період значний вклад в розвиток теорії і методології з проблем суб'єкта злочину внесли такі вчені: Я.М. Брайнін, В.С. Орлов, А.А. Піонтковський, А.М. Трайнін, І.І. Карпець, В.М. Кудрявцев, Н.Ф. Кузнецова, Н.С. Лейкіна, Р.І. Міхеев, В.Я. Тацій, С.С. Яценко, П.С. Матишевський, О.Я. Светлов та інші. Але у зв'язку з відсутністю в теорії кримінального права послідовного, стрункого вчення про суб'єкт злочину вченими допускалися методологічні помилки в характеристиці його ознак. Традиційно суб'єкт злочину характеризувався у вигляді одного з елементів складу злочину [8, с. 18]. На думку О.Ф. Шишова, в підручнику з кримінального права 1938 р. був допущений ще один методологічний прорахунок, який виразився в тому, що соціальна суть інституту вини розглядалася в розділі «Суб'єкт злочину» [19, с. 87].

Загальновизнаною думкою є та, що висвітлення питань методології в кримінально-правовій літературі цього ж напрямку щодо суб'єкта злочину обмежувалося лише вказівкою авторів на діалектичний матеріалізм як всезагальний метод наукового пізнання, а приватно — наукові методи були у затінку

і потребували дослідження. Важливе значення для розуміння теоретичних і методологічних проблем поняття «суб'єкт злочину» мало дослідження радянськими та сучасними фахівцями в галузі кримінального права філософського поняття свободи, волі в її матеріалістичному розумінні, а також ознак суб'єкта злочину (вік, осудність і неосудність).

У науці кримінального права, як зазначалося раніше, склад злочину є необхідною і достатньою підставою притягнення осудної особи, що вчинила злочин, з урахуванням встановленого законом віку, до кримінальної відповідальності. Структурну основу складу злочину складає: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт і суб'єктивна сторона [20, с. 162]. В той же час А.М. Трайнін наполягав на тому, що суб'єкт злочину не може розглядатися в системі елементів складу злочину, тому що людина не є елементом вчиненого нею злочинного діяння [21, с. 191]. Позиція А.М. Трайніна не отримала широкого визнання серед теоретиків кримінального права. Було спірним в теорії кримінального права і твердження про те, що осудність і вік суб'єкта злочину не можна розглядати як ознаки, що відносяться до складу злочину (А.М. Трайнін, Б.С. Нікіфоров та ін.). На переконання Н.С. Лейкіної, включення осудності і віку до числа основних ознак суб'єкта не є перетворенням злочинця в елемент вчиненого ним злочинного діяння, а є можливістю спробувати дати більшу об'єктивну і всебічну характеристику конкретного складу злочину [30, с. 229 – 234]. Проте, на думку В.Г. Павлова, з якою слід погодитися, така позиція Н.С. Лейкіної є сумнівною [8, с. 19].

Важливою теоретичною основою в дослідженні суб'єкта злочину є вік, встановлений у законі, як обставина, що визначає настання кримінальної відповідальності за вчинене. Вік як ознака суб'єкта злочину глибоко вченими практично не вивчена. Складність цієї проблеми пояснюється тим, що вона пов'язана не тільки з природними, біологічними, але й соціально-психологічними властивостями людини, які мають враховуватися законодавцем при встановленні вікових меж для притягнення до кримінальної відповідальності. На певних історичних етапах вік, з якого наступала кримінальна відповідальність, встановлювався законодавцем по-різному. Достатньо низькі межі настання кримінальної відповідальності зберігалися тривалий час.

Загальна кримінальна відповідальність за чинним КК України настає з 16 років, хоча на практиці і в теорії кримінального права це питання вирішується неоднозначно [18]. Справа в тому, що за деякі злочини, не оговорені в законі, кримінальна відповідальність може наступати з 18 років або з 25 років. Дане положення реалізується, коли мова йде про спеціальний суб'єкт злочину. В цьому зв'язку виникає необхідність привести в кримінальному законі конкретний перелік норм, що передбачають настання кримінальної відповідальності з 18 або з 25 років. Від віку, на нашу думку, залежить і структура складу злочину.

Одним із аспектів дослідження суб'єкта в теорії кримінального права є його осудність, тобто такий психічний стан, коли особа, яка під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними [14, с. 204].

Важливою стороною дослідження суб'єкта злочину взагалі і, зокрема, суб'єкта злочину, передбаченого ст. 136 КК України, є вивчення такого складного питання в науці кримінального права і кримінології, як співвідношення понять «суб'єкт злочину» і «особистість злочинця», які іноді ототожнюються. Методологічною основою дослідження цієї проблеми є як поглиблене вивчення самого злочинного діяння на різних етапах розвитку нашої держави, так і вдосконалення кримінального законодавства з метою більш ефективної боротьби зі злочинністю, в тому числі і проти правосуддя. Поняття «суб'єкт злочину» і «особистість злочинця», хоча і близькі, але не збігаються. Крім того, вони мають різний обсяг, а саме: поняття «суб'єкта злочину» вужче, ніж поняття «особистість злочинця» [8, с. 23]. Поняття «суб'єкт злочину» ґрунтується на конкретних положеннях, сформульованих у кримінальному законі, і виходить із методологічних передумов філософських і кримінально-правових теорій [8, с. 23]. Суб'єкт злочину – це термін кримінально-правовий, який, швидше, визначає юридичну характеристику особи, що вчинила злочин, і відрізняється від кримінологічного поняття «особистість злочинця» [8, с. 23]. Натомість «особистість злочинця» як більш об'ємне поняття розкривається через соціальну суть особи, а також через складний комплекс ознак, властивостей, зв'язків, відносин, моральний і духовний світ, що характеризують її, взятих у взаємодії з індивідуальними особливостями і життєвими фактами, що лежить в основі злочинної поведінки [8, с. 23].

Крім того, стосовно суб'єкта злочину також існує проблема класифікації. Адже, як відомо, в юридичній літературі існують різні погляди на класифікацію суб'єктів злочину. Деякі автори стверджують, що ними можуть бути як приватні, так і службові особи [23, с. 522; 12, с. 131–141 тощо]. Другі вважають, що суб'єктами злочинів можуть бути будь-які особи [24, с. 9]. Існує думка, що суб'єктом злочину можуть бути як громадяни, так і службові особи [33, с. 42]. В теорії кримінального права суб'єкти злочинів також класифікуються на загальний і спеціальний [34, с. 830–899; 10, с. 120 тощо].

Така суперечлива класифікація суб'єктів злочину, їх тлумачення в науці кримінального права та судовій практиці не може надати допомогу судам і правоохоронним органам у справі боротьби зі злочинними проявами. Положення, що склалося, викликає необхідність більш поглибленого дослідження суб'єкта злочину і, зокрема, суб'єкта злочину, передбаченого ст. 136 КК України. З цією метою проаналізуємо термінологію, що використовується авторами для позначення суб'єкта конкретного злочинного діяння. Так, В.Я. Тацій, А.А. Піонтковський та ін. при визначенні суб'єкта злочину використовують термін «приватна особа». Автор підтримує позицію В.К. Матвійчука, що поняття «приватна особа» не зовсім точно відображає той зміст, який названі автори йому намагаються надати [27, с. 70]. Перед тим, як зробити спробу пояснити своє бачення цього поняття, слід відзначити, що в кримінальному праві зміст терміна «приватна особа» до цього часу не отримав належного висвітлення. Приватною особою автори існуючих підручників з кримінального права, курсів кримінального права, монографічної літератури, навчальних посібників і статей називають суб'єктів злочинів, що стосуються злочинів

проти життя та здоров'я особи. При цьому не дають пояснення, на відміну від поняття «службова особа», якими ж ознаками повинна володіти приватна особа. Разом з тим, розробка ознак приватної особи має не тільки теоретичне, але й істотне практичне значення, на чому акцентував увагу В.К. Матвійчук [35, с. 70], що і ми спробуємо аргументувати при визначенні суб'єкта злочину, передбаченого ст.136 КК України. Щоб отримати більш або менш вичерпну відповідь на це питання, важливо з'ясувати, який зміст вкладається в термін «приватна особа». Згідно зі «Словарем російського мови» С. Ожегова слово «частный, -ое» означає «являющийся отдельной частью чего-либо, не общий, не типичный. Личный, не общественный, не государственный» [28, с. 717]. Близьке за значенням, хоча і більш вузьке тлумачення терміна «приватний», пропонує «Толковий словарь російського мови» В. Даля: «относящийся к части, общему, исключение» [29, с. 583]. Дещо схоже розуміння терміна «приватний» пропонується Великим тлумачним словником сучасної української мови «Який належить окремій особі (особам); не державний, не суспільний. Який стосується окремої особи (осіб) особистий //перев., у сполуч. зі сл. життя. Не пов'язаний зі службовою або суспільною діяльністю, який не має офіційного значення... виконується поза державною службовою... який не перебував на державній службі... Приватним способом: а) неофіційно; б) для окремої особи або поза державною службою...» [30, с. 926].

З існуючих тлумачень терміна «приватна», що є в словниках, звичайно, ще не можна визначити ознаки приватної особи, тому додатково необхідно скористатися тими положеннями, що є в чинному кримінальному законодавстві (ст. 364 КК України), як це робить В.К. Матвійчук у своїх дослідженнях, а саме: ознаками службової особи, а також ознаками неслужбової особи, що даються в юридичній літературі. Порівнюючи вказані ознаки й правові наслідки, що є на практиці, які відносяться як до службової особи, так і неслужбової, використовуючи для пояснення тлумачення терміна «приватна», що наводиться у словниках, спробуємо визначити ознаки суб'єкта приватної особи як суб'єкта злочину.

Найбільш прийнятими є визначення й обґрунтування ознак суб'єкта злочину через діяльність і функції суб'єкта [31, с. 70–71], тобто функціональну діяльність такої особи. Зазначена позиція В.К. Матвійчука потребує лише певного уточнення, яке повинне мати таке наповнення: «крім діяльності і функцій суб'єкта (функціональної діяльності такої особи) ще необхідно в зазначеній динаміці врахування і відповідного статусу суб'єкта». Що ж стосується службових осіб, які дають вказівку на вчинення злочину або які його вчиняють особисто, то їх діяльність згідно зі ст. 364 КК України відноситься до здійснення постійно чи тимчасово чи за спеціальними повноваженнями функції представників влади, чи місцевого самоврядування, а також до того, що вони обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування на державних чи комунальних підприємствах в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій або виконують такі функції за спеціальними повноваженнями, якими особа наділяється повноваженим органом

державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноваженим органом чи повноваженою особою підприємства, установи, організації, судом або законом тощо [32, с. 79].

Суть однієї функції, як це зрозуміло, виражається в безпосередньому управлінні людьми, виробничими, виховними, організаційними або технологічними процесами [33, с. 30–31; 34, с. 491–495]. Друга – охоплює коло обов'язків, пов'язаних з розпорядженням і управлінням державним, колективним або приватним майном, засобами виробництва та ін. суб'єкта [35, с. 62 – 63; 34, с. 495].

У частини суб'єктів, як свідчить це дослідження, функції та статус службової особи відсутні. Слід погодитися з думкою, що неможливо дати всебічне і об'єктивне визначення суб'єкта злочину (в частині, що стосується неслужбової особи) без розкриття змісту виробничих і професійних функцій, а також статусу такої особи, які такий суб'єкт виконує під час вчинення злочину [35, с. 80]. Ними є: 1) виробничі функції, в процесі яких відбувається процес виробництва; 2) професійні функції – відносно-постійний вид трудової діяльності, яка передбачає певну сукупність теоретичних знань, практичного досвіду і трудових навичок; 3) коло обов'язків такого працівника регламентується трудовим договором, контрактом, службовою інструкцією або іншими нормативно-відомчими актами [35, с. 62–71].

Ми згодні з позицією В.К. Матвійчука, що поняття «приватна особа» і «службова особа» відносяться до різних систем відліку і їх (ці поняття) не можна порівнювати і протиставляти, а тому методично буде вірним, якщо конкретні системи розглядаються в конкретних умовах (тобто в системі, досліджуваних суспільних відносин) [35, с. 63], а саме: які охороняються ст. 136 КК України, як це доводиться в указаній статті. Отже, повнота поняття «суб'єкт злочину» виявляється в тому, що воно повинно мати повноту об'єму цього поняття (тобто має бути відсутня пустота, відсутність наповнення цього поняття). З цього приводу слід погодитися з позицією В. К. Матвійчука і положень формальної логіки, що при діленні певного поняття, а саме «суб'єкт злочину», сума об'ємів понять – дільників: «службова», «неслужбова» і «приватна» особа має бути рівною об'єму (обсягу) діленого поняття [35, с. 64]. Можна погодитися з таким визначенням приватної особи як суб'єкта злочину – це фізична осудна особа, якій виповнився до моменту вчинення злочину вік кримінальної відповідальності, яка вчиняє злочин, не маючи функції та статусу службової та неслужбової особи, не знаходиться в трудових відносинах, діє як приватна особа не в інтересах суспільно корисної діяльності [35, с. 64].

Дещо іншою термінологією користується при визначенні суб'єкта злочину В. Пакутін. Так, для позначення можливих суб'єктів конкретного злочину вчений використовує поняття «громадяни» поряд із службовими особами [25, с. 28]. Вірну позицію в цьому питанні займає В.К. Матвійчук, який зазначає, що «використання терміна «громадянин» в поєднанні із службовими особами як складовими суб'єкта злочину неправомірно» [27, с. 93]. Дійсно, таке поєднання можливих суб'єктів окремого складу злочину призводить до відо-

мої логічної помилки, тобто невідповідності членів поділу і їх перерізу, пересічення, перетину [27, с. 93], а, на нашу думку, спричиняє повне їх відторгнення, адже очевидно, що службові особи є також громадянами. Крім того, при такому поєднанні вбачається і друга логічна помилка – неповнота ділення [27, с. 93], що є істотною методологічною помилкою. Автори, виходячи з механізму логіки мислення, використовуючи поняття «громадяни», не включають як можливих суб'єктів злочину осіб без громадянства, громадян іноземної держави, неслужбових і приватних осіб. Це ще раз підтверджує нашу позицію щодо суб'єкта злочину.

Поділ суб'єктів на загальний і спеціальний, як вірно вказує С.Б. Гавриш, для злочинів проти правосуддя дійсно недостатній, бо не відображає соціального і правового статусу суб'єкта [36, с. 484]. Насправді це так, оскільки цей термін є певною абстракцією, що позбавлена соціального змісту, тобто реальності суб'єкта як такого.

Автор вважає, що теоретичне вирішення питання про суб'єкт злочину, передбаченого ст. 136 КК України, повинно перш за все слугувати практиці боротьби з цими злочинами. Розробки в науці кримінального права можуть бути сприйняті практикою лише в тому випадку, якщо в достатній мірі конкретизовані і базуються на реальних умовах життя суспільства, мають правові та соціальні основи кримінального закону.

Таким чином, на основі методологічних і теоретичних підходів до суб'єкта злочинів і, зокрема, щодо злочину, передбаченого ст. 136 КК України, потрібно провести безпосереднє дослідження суб'єкта злочину ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані. В юридичній літературі з цього приводу висловлені різні погляди (ці питання автором розглядаються стосовно зазначених положень ст. 136 КК України 2001 р.): 1) одні автори вважають, що такими може бути особа, яка не була зобов'язана піклуватися про потерпілого і не ставила його своїми діями в небезпечний для життя стан [37, с. 282; 38, с. 321]; 2) другі наполягають на тому, що суб'єктом цього злочину є будь-які осудні і такі, що досягли 16-річного віку, особи, крім: а) медичних працівників; б) службових осіб, на яких законом, іншим нормативним актом покладено обов'язки надавати допомогу особам, що перебувають у небезпечному для життя стані; в) інших осіб, які зобов'язані за законом, іншим нормативним актом, або цивільно-правовим договором надавати допомогу вказаним особам, піклуватися про них, а також тих, хто сам поставив потерпілого в небезпечний для життя стан (відповідальність цих осіб за ненадання допомоги особі, яка перебуває у небезпечному для життя стані, настає, відповідно, за ст. 139, за стст. 284, 364, 426 або за ст. 135 КК України) [39, с. 340]; 3) О.М. Джужа та А.В. Савченко вважають, що суб'єкт цього злочину загальний, тобто фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку (не є суб'єктами цього злочину: медичні працівники; службові особи, на яких законом або іншим нормативним актом покладено обов'язок надавати допомогу особам, які перебувають в небезпечному для життя стані; особи, які зобов'язані за законом чи іншим нормативним актом, включаючи й цивільно-правовий договір, надавати допомогу вказаним особам або дбати (піклуватися) про них;

особи, які самі поставили потерпілого у небезпечний для життя стан) [40, с. 321]; 4) четверті стверджують, що суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа з 16 років [41, с. 308]; 5) п'яті під суб'єктом цього злочину розуміють фізичну осудну особу, яка досягла 16-річного віку, не зобов'язана піклуватися про потерпілого і своїми діями не поставила його в небезпечний для життя стан [42, с. 180].

Аналіз описаних нами точок зору на суб'єкт злочину ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, надає нам можливість виокремити позитивні з них положення: 1) що це фізична осудна особа; 2) що це особа, яка досягла 16-річного віку; 3) особа, яка не ставила своїми діями потерпілого у небезпечний для життя стан; 4) особа, яка згідно зі ст. 136 КК України має обов'язок при можливості надати допомогу потерпілому або повідомити про такий стан особи належним установам чи особам; 5) особа, на яку не покладено зобов'язання надавати таку допомогу особі або дбати (піклуватися) про таку особу за іншими нормативно-правовими актами, договором. Ці позитивні положення допоможуть нам, у певній мірі, з'ясувати суб'єкт цього злочину, проте потрібно ще виокремити та дослідити три ознаки суб'єкта злочину: 1) фізичну особу; 2) осудну особу; 3) вік особи, з якого може настати кримінальна відповідальність.

Насамперед зазначимо, що суб'єктом злочину є фізична особа. Зокрема, згідно зі ст. 24 ЦК України, фізичною особою вважається людина як учасник цивільно-правових відносин [43]. Аналогічним є зміст поняття «фізична особа» і в кримінальному праві: громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави, тобто люди [15, с. 74].

Натомість Я.М. Шевченко визначає, що фізичною особою є громадянин України, іноземець чи особа без громадянства, які є суб'єктами правовідносин [44, с. 352]. Проте, на наш погляд, не завжди суб'єкт злочину є учасником відносин, а він може стати ним, коли вчиняє злочин, тоді він стає учасником кримінально-правових відносин. У досліджуваному злочині значимими ознаками є вік та осудність особи.

Слід погодитися з думкою, що є в юридичній літературі, коли у деяких випадках настання суспільно небезпечних наслідків прямо обумовлюється впливом живих істот або сил природи, зокрема, особа не надає допомогу іншій особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, однак суспільно небезпечні наслідки у вигляді тяжких ушкоджень чи смерті настають через переохолодження або укусів тварин [42, с. 129–130]. Але аналіз змісту ст. 136 КК України дає підстави стверджувати, що караними визнаються лише діяння фізичної особи (людини) і в цьому випадку, виходячи із посереднього виконання.

Отже, виходячи зі змісту ст. 136 КК України, 1) за ч. 1 цієї статті кримінальній відповідальності підлягає конкретна фізична особа, яка не надала допомогу особі, при можливості надати таку допомогу, яка перебуває в небезпечному для життя стані, при можливості надати таку допомогу або фізична особа, яка не повідомила про такий стан особи належним установам чи особам, якщо це спричинило тяжкі тілесні ушкодження; 2) за ч. 2 цієї статті також



кримінальну відповідальність несе фізична особа (людина), яка не надала допомогу при можливості надати таку допомогу, малолітньому, який завідомо перебуває в небезпечному для життя стані або повідомити про такий стан дитини належним установам чи особам; 3) ) за ч. 3 цієї статті за діяння, передбачені ч. 1 та другою цієї статті також несе кримінальну відповідальність фізична особа (людина) за наявності таких наслідків, як смерть потерпілого [18].

Ще однією ознакою суб'єкта злочину є осудність фізичної особи. Згідно з ч. 1 ст. 19 України, осудною визнається особа, яка під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними [18]. Таким чином, суб'єктом злочину ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, як суб'єктом будь-якого іншого злочину, є фізична осудна особа. Це означає, що така фізична особа здатна: 1) усвідомлювати свої суспільно небезпечні діяння, а також реальність небезпечного для життя стану; 2) усвідомлювати (розуміти), що її дії або бездіяльність не перериває, не усуває і не може перервати чи усунути небезпечний для життя стан іншої особи, розвиток якого може спричинити настання тяжких тілесних ушкоджень (ч. 1 ст. 136 КК) чи смерті іншої особи (ч. 3 ст. 136 КК України); 3) хоча б у загальних рисах розуміє необхідний причинний зв'язок між своїми діяннями і наслідками, що настали; 4) самостійно свідомо обирати для себе ту чи іншу поведінку (у цьому разі це може бути дія або бездіяльність, якою є ненадання допомоги особі, при можливості її надати чи неповідомлення про такий стан особи належним установам чи особам, а також дії у відмові надати таку допомогу таким особам або відмові повідомити про такий стан особи на їх прохання належним установам чи особам; 5) керування такою поведінкою в подальшому.

Наступною ознакою такого загального суб'єкта є вік, з якою може настати кримінальна відповідальність. Виходячи зі змісту ч. 2 ст. 22 КК України, в якій не згадується про злочин ненадання допомоги особі, яка перебуває у небезпечному для життя стані (тобто не йдеться про знижений вік кримінальної відповідальності) [18], кримінальна відповідальність за цей злочин може настати, виходячи із положень ч. 1 цієї ж статті, особам, винним у вчиненні цього злочину, яким до вчинення цього злочину виповнилося шістнадцять років [18].

Слід звернути увагу на те, що в науці кримінального права така позиція щодо віку кримінальної відповідальності за цей злочин є неоднозначною: 1) Л.Д. Єрмакова зазначає, що саме типовий рівень інтелектуально-типового розвитку осіб того чи іншого віку свідчить про її здатність усвідомлювати характер та значення своїх діянь і можливість керувати ними [47, с. 73]; 2) Т.О. Гончар дотримується подібної думки, а саме: пов'язує вік, з якого може наставати кримінальна відповідальність, із здатністю особи усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку вчиненого діяння та керувати своїми діяннями (визначення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, має ґрунтуватися не лише на критеріях біологічного віку, а й на психологічному віці особи) [48, с. 4, 9]; 3) О.В. Хуторянський стверджує, що

здатність усвідомлювати характер та суспільну небезпеку власних діянь і здатність керувати ними є не єдиними ознаками, за якими визначається вік, з якого може настати кримінальна відповідальність (такими ознаками повинні виступати: 1) здатність фізичної особи у певному віці вчинити злочин; 2) здатність фізичної особи у певному віці певною мірою усвідомлювати свої діяння та керувати ними) [42, с. 138]; 4) Т.М. Приходько та П.Л. Фріс зазначають, що кожна з ознак, перерахованих вище, визначається через призму типового рівня інтелектуально-вольового розвитку осіб у тому чи іншому віці [49, с. 139; 50, с. 102]. На їх думку, типовим рівнем інтелектуально-вольового розвитку особи є сукупність психічних, інтелектуальних, вольових та емоційних ознак, що, як правило, властиві фізичним особам у конкретному віці, тобто це сукупність перерахованих ознак, що, як правило, притаманні особі певного віку і визначають її здатність усвідомлювати суспільно небезпечний характер своїх діянь та керувати ними [49, с. 139; 50, с. 103].

У цьому сенсі слід погодитися з В.М. Бурдіним, що встановлення таких ознак повинно визначатися лише комплексним підходом до цієї проблеми з урахуванням найповніших досліджень в інших галузях наук, зокрема психології, педагогіки, медицини, що дають змогу ефективно її розв'язати [51, с. 6]. Також має значення і позиція О.В. Хуторянського, що якщо розглядати законодавче визначення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, то слід ґрунтуватися саме на такому рівні розвитку фізичних осіб у тому чи іншому віці (хоча, безумовно, що встановлення наявності або відсутності психічних, інтелектуальних, вольових та емоційних ознак для типового рівня інтелектуально-вольового розвитку повинно здійснюватися комплексно, у тому числі й з урахуванням психологічного віку особи) [42, с. 139]. Тому зменшення віку кримінальної відповідальності за злочин ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, є недоцільним і не знаходить свого належного підтвердження.

Варто зазначити, що проблема суб'єкта злочину ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, певною мірою відображена в зарубіжних кодексах і джерелах (КК Республіки Польща [52], КК Республіки Болгарія [53], КК Швеції [54], КК Японії [55], КК Норвегії [56], КК Іспанії [57]), вивчення яких триває. Результати опрацювання зарубіжних джерел з даного питання можуть бути корисними для правозастосовної практики вітчизняного законодавства.

**Висновки.** Провівши дослідження суб'єкта злочину, передбаченого ст. 136 КК України, можна дати його визначення: «Суб'єктом злочину ненадання допомоги особі, яка перебуває у небезпечному для життя стані, є фізична осудна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років і яка не ставила своїми діями потерпілого у небезпечний для життя стан, яка згідно зі ст. 136 КК України має обов'язок при можливості надати допомогу потерпілому або повідомити про такий стан особи належним установам чи особам (це особа, на яку не покладено зобов'язання надавати таку допомогу

особі або дбати (піклуватися) про таку особу за іншими нормативно-правовими актами, договором)».

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Абдуразаков С.А., Ахмедов Г.А.* Субъект преступления по Уголовному кодексу Узбекской ССР/ С.А. Абдуразаков Г.А. Ахмедов// Вопросы совершенствования законодательства Узбекской ССР/ [ред. кол. Г.А. Ахмедов и др.]. – Ташкент, 1970. – С. 137–147.
2. *Абшилава Г.В.* Некоторые особенности производства допроса с участием переводчика/ Г.В. Абшилава// Российский следователь. – 2004. – № 10. – С. 18–20.
3. *Бородин С.В.* К вопросу совершенствования законодательства об уголовной ответственности несовершеннолетних / С.В. Бородин, Н.А. Носков // Современные тенденции развития уголовной политики и уголовного законодательства. – М., 1994. – С. 57–59.
4. *Владимиров В.А.* Субъект преступления по советскому уголовному праву: [лекция] / В.А. Владимиров, Г.А. Левицкий. – М. : МООП РСФСР, 1964. – 59 с.
5. *Наумов А.В.* Предприятие на скамье подсудимых / А.В. Наумов // Советская юстиция. – 1992. – № 17–18. – С. 3–4.
6. *Орлов В.С.* Субъект преступления по советскому уголовному праву / В.С. Орлов. – М. : Госюриздат, 1958. – 260 с.
7. *Орымбаев В.С.* Специальные субъекты преступления / Р. Орымбаев; отв. ред. Г.И. Баймурзин. – Алма-Ата : Наука Каз ССР, 1977. – 152 с.
8. *Павлов В.Г.* Субъект преступления / В.Г. Павлов. – СПб: Юридический центр Пресс, 2001. – 318 с.
9. *Розенко В.І, Матвійчук В.К.* Суб'єкт злочину / В.І. Розенко, В.К. Матвійчук // Лекція. – К. : Українська академія внутрішніх справ, 2004. – 36 с.
10. *Светлов А.Я.* Ответственность за должностные преступления / А.Я. Светлов. – К. : Наукова думка, 1978. – 304 с.
11. *Протченко Б.А.* Понятие невменяемости в советском уголовном праве / Б.А. Протченко// Изд. вузов. Правоведение. – 1987. – С. 82–86.
12. *Тацій В.Я.* Суб'єкт злочину / В.Я. Тацій // Кримінальне право України. Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. Освіти / [М. І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін]; за ред.. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К. – Х., 2001. – С. 130–141.
13. *Устименко В.В.* субъект преступления (понятие и виды): Учеб. пособие / В.В. Устименко. – Х. : Харьк. юрид. ин.-т, 1989. – 140 с.
14. Полный курс уголовного права: В 5 т. / Под ред. докт. юрид. наук, проф., засл. деятеля науки РФ А.И. Коробеева. – СПб.: Р. Асланов, Юридический центр Пресс, 2008. – Т. 1: Преступление и наказание. – 2008. – 1133 с.
15. Кримінальне право України. Загальна частина: Практикум [Навч. посібник] / Костенко О.М., Козаченко І.П., Матвійчук В.К. та ін.; за заг. ред. В.К. Матвійчука. – К.: КНТ, 2006. – 432 с.
16. *Шем'яков О.П.* Суб'єкт злочину / О.П. Шем'яков // Кримінальне право України (Загальна частина)/ Хохлова І.В., Шем'яков О.П.: [навч. посібник]. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – С. 86–95.
17. Кримінальна відповідальність юридичних осіб в Україні: pro et contra Юридична газета. № 24, 12 травня. – 2013. – 1.4–9.

18. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

19. *Шишов О.Ф.* Становление и развитие науки уголовного права в СССР: Пробл. Общей части: Учеб. пособие (1915–1936 гг.) / О.Ф.Шишов: науч. ред. В.А.Владимирова. – М.: Б.и., 1981. – Вып. 1917–1920гг. – 1981. – 85 с.

20. *Брайнин Я.М.* Уголовная ответственность и ее основания в советском уголовном праве / Я.М.Брайнин. – М.: Госюриздат, 1963. – 281 с.

21. *Трайнин А.Н.* Общее учение о составе преступления / А.Н.Трайнин. – М.: Госюриздат, 1957. – 191 с.

22. Советское уголовное право. Часть Общая: Учеб. пособие / [Н.С.Алексеев, Н.А.Беляев, Н.П.Грабовская, С.А.Домахин, И.И.Карпец, Н.С.Лейкина и др.] – Л.: ЛГУ, 1960. – 587 с.

23. *Пионтковский А.А.* Преступление в области природных богатств / А.А.Пионтковский // Курс советского уголовного права: В 6 т. / [редкол.: А.А.Пионтковский и др.] – М.: 1971. – Т. 5. – С. 513–544.

24. *Писарев А.* Правовая охрана и защита лесов / А.Писарев // Советская юстиция, 1982 – С. 7–10.

25. *Пакутин В.Д.* Ответственность за незаконную порубку леса / В.Д.Пакутин // Социалистическая законность – 1978. – № 11. – С. 40–42.

26. *Баулін Ю.В.* Злочини у сфер обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення / Ю.В.Баулін // Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар / [Ю.В.Баулін, В.І.Борисов, С.Б.Гавриш та ін.]; за заг. ред. В.В.Сташиса, В.Я.Тація. – К., 2003. – С. 830–899.

27. *Матвійчук В.К.* Теоретичні та практичні проблеми кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища: [монографія] / В.К.Матвійчук. – К.: Національна академія управління, 2011. – 368 с.

28. *Ожегов С.И.* Словарь русского языка : ок. 5700 слов / Ожегов С.И.; под ред. чл.-корр. АН СССР Н.Ю.Шведовой. – [19 изд., испр.]. – М.: Рус. Яз., 1987. – 846 с.

29. *Даль В.Д.* Толковый словарь живого великорусского языка: В 4 т. / В.И.Даль. – М.: Государственное издательство иностр. и национальных словарей, 1955. – Т. 4. – 1956. – 583 с.

30. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел]. – К.; Ірпінь: Перун, 2005. – 1728 с.

31. *Матвейчук В.К.* Уголовно-правовая борьба органов внутренних дел с преступным загрязнением водных объектов: Учеб. пособие / В.К.Матвейчук. – К.: НИ и РИО Украинской академии внутренних дел, 1992. – 79 с.

32. *Попов М.И., Харитонов С.О.* Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язані з наданням публічних послуг / М.І.Попов, С.О.Харитонов // Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: У 2 т. / За заг. ред. В.Я.Тація, В.П.Пшонки, В.І.Борисова, В.І.Тютюгіна. – 5-те вид. допов. – Х.: Право, 2013, т. 2 Особлива частина / Ю.В.Баулін, В.І.Борисов, В.І.Тютюгін та ін. – 2013. – С. 782–840.

33. *Здравомыслов Б.В.* Должностные преступления. Понятие и квалификация / Б.В.Здравомыслов. – М.: Юрид. лит., 1975. – 168 с.

34. *Мельник М.І.* Злочини у сфері службової діяльності / М.І.Мельник // Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник / [Ю.В.Александров,

О.О. Дудоров, В.А. Клименко та ін.]; за ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. – К., 2004. – С. 491–513.

35. *Матвейчук В.К.* Уточнение понятия субъекта экологических преступлений на современном этапе развития общества и государства / В.К. Матвейчук // Проблемы борьбы зі злочинністю в Україні: тези доповідей і повідомлень респ. наук. конф. / АН України. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 1992. – С. 62–64.

36. *Гаврыш С.Б.* Уголовно-правовая охрана природной среды Украины. Проблемы теории и развития законодательства / С.Б. Гаврыш. – Харьков: Основа, 1994. – 640 с.

37. *Андрушко П.П.* Коментар до стст. 135 та 136 КК України / П.П. Андрушко // Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: за станом законодавства і Постанов Пленуму Верховного Суду України на 1 грудня 2001 року; за ред. С. С. Яценка. – К.: А.С.К., 2002. – С. 279–282.

38. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України під заг. ред. Потебенька М.О., Гончаренка В.Г. – Ч.2 – К.: «Форум», 2001. – 944 с.

39. *Хавронюк М.І.* Коментар до стст. 135 та 136 КК України / М.І. Хавронюк // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України; за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 9-те вид., переробл. та допов. – К.: Юридична думка, 2012. – С. 336–341.

40. *Джужа О.М., Савченко А.В.* Злочини проти життя та здоров'я особи / О.М. Джужа, А.В. Савченко // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д.С. Азаров, В.К. Гришук, А.В. Савченко [та ін.]; за аг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. – К.: Юрінком Інтер, 2016. – С. 287–332.

41. *Короленко Н.П.* Преступления против жизни и здоровья личности / Н.П. Короленко // Уголовный кодекс Украины. Комментарий: под ред. Ю.А. Кармазина, Е.Л. Стрельцовой. – Харьков: ООО, «Одиссей», 2001. – С. 275–321.

42. *Хуторянський О.В.* Кримінально-правова характеристика ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані: дис. на здобуття наукового ступеня канд. юрид.наук: спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / О.В. Хуторянський. – К.: Національна академія внутрішніх справ, 2013. – 215 с.

43. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435\_1 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

44. *Шевченко Я.М.* Особа фізична / Я.М. Шевченко // Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – Київ: Укр. енцикл., Т.4: Н-П. – 2002. – С. 352.

45. *Артеменко Н.В.* Актуальные проблемы вменяемости (невменяемости) и возврата уголовной ответственности (сравнительный историко-правовой анализ уголовного законодательства РФ и Франции): автореф. ... дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право / Н.В. Артеменко. – Ростов на Дону, 1999. – 18 с.

46. *Лень В.В.* Кримінально-правові проблеми визначення осудності злочинця : автореф. ... дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / В.В. Лень. – Х., 2003. – 20 с.

47. Уголовное право. Общая часть: [учебник]. – [узд. испр. и доп.] / Грачева Ю.В., Ермакова Л.Д., Есаков Г.А.; под ред. Л.В. Иногамовой, Б. Хегай,

А.И. Парога, А.И. Чучаева. — М. : Юрид. фирма «Контракт»: ИНФ РА. — М, 2005. — 192 с.

48. *Гончар Т.О.* Неповнолітній як суб'єкт відповідальності за кримінальним правом України ; автореф. ... дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / Т.О. Гончар. — Одесса, 2005. — 18 с.

49. *Клименко В.А. Приходько Т.М.* Обмежена осудність: поняття, критерії та примусове лікування: [монографія] / В.А. Клименко, Т.М. Приходько. — К.: Атіка, 2011. — 180 с.

50. *Фріс П.Л.* Кримінальне право України. Загальна частина : [підручник] / П.Л. Фріс. — К. : Атіка, 2004. — 488 с.

51. *Бурдін В.М.* особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні : автореф. ... дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право / В.М. Бурдін. — К., 2002. — 20 с.

52. The Polish Penal Code / edited by candidate of law, assistant professor A I Lukashov, and D j, prof N F Kuznetsova introduction by candidate of law, assistant professor A I Lukashov and candidate of law E A Sarkisova, translated from Polish by D A Barilovitch. — St. Petersburg "Yuridichesky Centei Press», 2001.— 234 p.

53. The Bulgarian Penal Code / edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov; introduction by Y.I. Aidarov. — St. Petersburg: "Yuridichesky Center – Press", 2001. – 298 p.

54. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova. — St. Petersburg: "Yuridichesky Center – Press", 2002.— 366 p.

55. THE JAPANESE PENAL CODE / Edited and introduction by Doctor of Law, prof. A.I. Korobeev. — St. Petersburg: "Yuridichesky Center – Press", 2002. – 226 p.

56. Criminal Legislation of Norway / Edited and introductory article by Doctor of Law, professor Yn. V. Golik; translated from Norwegian A.V. Zhmenya. — St. Petersburg: "Yuridichesky Center – Press", 2002. – 366 p.

57. Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal del Reino de España (Esta revisión vigente desde 01 de Julio de 2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://noticias.juridicas.com/base\\_datos/Penal/lo10-1995.html](http://noticias.juridicas.com/base_datos/Penal/lo10-1995.html). – Заголовок з екрану.

## REFERENCES

1. *Abdurazakov S.A., Ahmedov G.A.* Sub'ekt prestuplenija po Ugolovnomu kodeksu Uzbekskoj SSR / S.A. Abdurazakov G.A. Ahmedov// Voprosy sovershenstvovanija zakonodatel'stva Uzbekskoj SSR/ [red. kol. G.A. Ahmedov i dr.]. – Tashkent, 1970. – S. 137–147.

2. *Abshilava G.V.* Nekotorye osobennosti proizvodstva doprosa s uchastiem perevodchika/ G.V. Abshilava// Rossijskij sledovatel'. – 2004. – № 10. – S. 18–20.

3. *Borodin S.V.* K voprosu sovershenstvovanija zakonodatel'stva ob ugolovnoj otvetstvennosti nesovershennoletnih / S.V. Borodin, N.A. Noskov// Sovremennye tendencii razvitija ugolovnoj politiki i ugolvnogo zakonodatel'stva. – M., 1994. – S. 57–59.

4. *Vladimirov V.A.* Sub'ekt prestuplenija po sovetському ugovnomu pravu: [lekcija] / V.A. Vladimirov, G.A. Levickij. – M. : MOOP RSFSR, 1964. – 59 s.
5. *Naumov A.V.* Predprijatje na skam'e podsudimyh / A.V. Naumov // Sovetskaja justicija. – 1992. – № 17–18. – S. 3-4.
6. *Orlov V.S.* Sub'ekt prestuplenija po sovetському ugovnomu pravu / V.S. Orlov. – M. : Gosjurizdat, 1958. – 260 s.
7. *Orymbaev V.S.* Special'nye sub'ekty prestuplenija / R. Orymbaev; otv. red. G.I. Bajmurzin. – Alma-Ata : Nauka Kaz SSR, 1977. – 152s.
8. *Pavlov V.G.* Sub'ekt prestuplenija / V.G. Pavlov. – SPb: Juridicheskij centr Press, 2001. – 318 s.
9. *Rozenko V.I., Matviichuk V.K.* Sub'ekt zlochynu / V.I. Rozenko, V.K. Matviichuk // Lektsiia. – K. : Ukrainska akademiia vnutrishnikh sprav, 2004. – 36 s.
10. *Svetlov A.Ja.* Otvetstvennost' za dolzhnostnye prestuplenija / A.Ja. Svetlov. – K. : Naukova dumka, 1978. – 304 s.
11. *Protchenko B.A.* Ponjatje nevmenjaemosti v sovetському ugovnomu pravu / B.A. Protchenko // Izd. vuzov. Pravovedenie. – 1987. – S. 82–86.
12. *Tatsii V.Ia.* Sub'ekt zlochynu / V.Ia. Tatsii // Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna: Pidruch. dlja stud. yuryd. spets. vyshch. zakl. Osvity / [M.I. Bazhanov, Iu.V. Baulin, V.I. Borysov ta in]; za red. M.I. Bazhanova, V.V. Stashysa, V.Ia. Tatsiia. – K. – Kh., 2001. – S. 130–141.
13. *Ustimenko V.V.* Sub'ekt prestuplenija (ponjatje i vidy): Ucheb. posobie / V.V. Ustimenko. – H. : Har'k. jurid. in-t, 1989. – 140 s.
14. Polnyj kurs ugovnogo prava: V 5 t. / Pod red. dokt. jurid. nauk, prof., zasl. dejatelja nauki RF A.I. Korobeeva. – SPb.: R. Aslanov, Juridicheskij centr Press, 2008. – T. 1: Prestuplenie i nakazanie. – 2008. – 1133 s.
15. Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna: Praktykum [Navch. posibnyk] / Kostenko O.M., Kozachenko I.P., Matviichuk V.K. ta in.; za zah. red. V.K. Matviichuka. – K.: KNT, 2006. – 432 s.
16. *Shem'iaikov O.P.* Sub'ekt zlochynu / O.P. Shem'iaikov // Kryminalne pravo Ukrainy (Zahalna chastyna) / Khokhlova I.V., Shem'iaikov O.P.: [navch. posibnyk]. – K.: Tsentri navchalnoi literatury, 2006. – S. 86–95.
17. Kryminalna vidpovidalnist yurydychnykh osib v Ukraini: pro et contra Yurydychna hazeta. № 24, 12 travnia. – 2013. – 1.4–9.
18. Kryminalnyi kodeks Ukrainy vid 5 kvitnia 2001 roku // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2001. – № 25-26. – St. 131.
19. *Shishov O.F.* Stanovlenie i razvitie nauki ugovnogo prava v SSSR: Probl. Obshej chasti: Ucheb. posobie (1915–1936 gg.) / O.F. Shishov: nauch. red. V.A. Vladimirova. – M. : B.i., 1981. – Vyp. 1917–1920 gg. – 1981. – 85 s.
20. *Brajnin Ja.M.* Ugolovnaja otvetstvennost' i ee osnovanija v sovetському ugovnomu pravu / Ja.M. Brajnin. – M. : Gosjurizdat, 1963. – 281 s.
21. *Trajnin A.N.* Obshee uchenie o sostave prestuplenija / A.N. Trajnin. – M. : Gosjurizdat, 1957. – 191 s.
22. Sovetskoe ugovnoe pravo. Chast' Obshhaja: Ucheb. posobie / [N.S. Alekseev, N.A. Beljaev, N.P. Grabovskaja, S.A. Domahin, I.I. Karpec, N.S. Lejkina i dr.] – L. : LGU, 1960. – 587 s.
23. *Piontkovskij A.A.* Prestuplenie v oblasti prirodnyh bogatstv / A.A. Piontkovskij // Kurs sovetського ugovnogo prava: V 6 t. / [redkol. : A.A. Piontkovskij i dr.] – M. : 1971. – T. 5. – S. 513–544.

24. *Pisarev A.* Pravovaja ohrana i zashhita lesov / A. Pisarev // Sovetskaja justicija, 1982 – S. 7–10.

25. *Pakutin V.D.* Otvetstvennost' za nezakonnuju porubku lesa / V.D. Pakutin // Socialisticheskaja zakonnost' – 1978. – № 11. – S. 40–42.

26. *Baulin Iu.V.* Zlochyny u sfer obihu narkotychnykh zasobiv, psykhotropnykh rečovyn, yikh analohiv abo prekursoriv ta inshi zlochyny proty zdorov'ia naselennia / Iu.V. Baulin // Kryminalnyi kodeks Ukrainy: naukovo-praktychnyi komentar / [Iu.V. Baulin, V.I. Borysov, S.B. Havrysh ta in.]; za zah. red. V.V. Stashysa, V.Ia. Tatsiia. – K., 2003. – S. 830–899.

27. *Matviichuk V.K.* Teoretychni ta praktychni problemy kryminalno-pravovoi okhorony navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha: [monohrafiia] / V.K. Matviichuk. – K.: Natsionalna akademiia upravlinnia, 2011. – 368 s.

28. *Ozhegov S.I.* Slovar' russkogo jazyka: ok. 5700slov / Ozhegov S.I.; pod. red. chl. –korr. AN SSSR N.Ju. Shvedovoj. – [19 izd., ispr.]. – M.: Rus. Jaz., 1987. – 846 s.

29. *Dal' V.D.* Tolkovyj slovar' zhivogo velikoruskogo jazyka: V 4 t. / V.I. Dal'. – M.: Gosudarstvennoe izdatel'stvo inostr. i nacional'nyh slovarej, 1955. – T. 4. – 1956. – 583 s.

30. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. i dopov.) / [uklad. i holov. red. V.T. Busel]. – K.; Irpin: Perun, 2005. – 1728 s.

31. *Matvejchuk V.K.* Ugolovno-pravovaja bor'ba organov vnutrennih del s prestupnym zagrzaznieniem vodnyh ob'ektov: Ucheb. posobie / V.K. Matvejchuk. – K.: NI i RIO Ukrainskoj akademii vnutrennih del, 1992. – 79 s.

32. *Popov M.Y., Kharytonov S.O.* Zlochyny u sferi sluzhbovoi diialnosti ta profesiinoi diialnosti, pov'iazani z nadanniam publicznykh posluh / M.I. Popov, S.O. Kharytonov // Kryminalnyi kodeks Ukrainy. Naukovo-praktychnyi komentar: U 2 t. / Za zah. red. V.Ia. Tatsiia, V.P. Pshonky, V.I. Borysova, V.I. Tiutiuhina. – 5-te vyd. dopov. – Kh.: Pravo, 2013, t. 2 Osoblyva chastyna / Iu.V. Baulin, V.I. Borysov, V.I. Tiutiuhin ta in. – 2013. – S. 782–840.

33. *Zdravomyslov B.V.* Dolzhnostnye prestuplenija. Ponjatje i kvalifikacija / B.V. Zdravomyslov. – M.: Jurid. lit., 1975. – 168 s.

34. *Melnyk M.I.* Zlochyny u sferi sluzhbovoi diialnosti / M.I. Melnyk // Kryminalne pravo Ukrainy. Osoblyva chastyna: Pidruč. / [Iu.V. Aleksandrov, O.O. Dudorov, V.A. Klymenko ta in.]; za red. M.I. Melnyka, V.A. Klymenka. – K., 2004. – S. 491–513.

35. *Matvejchuk V.K.* Utochnenie ponjatija sub'ekta jekologicheskikh prestuplenij na sovremennom jetape razvitija obshhestva i gosudarstva / V.K. Matvejchuk // Problemi borot'bi zi zlochinnistju v Ukraïni: tezi dopovidej i povidomlen' resp. nauk. konf. / AN Ukraini. Institut derzhavi i prava im. V.M. Korec'kogo. – K., 1992. – S. 62–64.

36. *Gavrysh S.B.* Ugolovno-pravovaja ohrana prirodnoj srody Ukrainy. Problemy teorii i razvitija zakonodatel'stva / S.B. Gavrysh. – Har'kov: Osnova, 1994. – 640 s.

37. *Andrushko P.P.* Komentar do stst. 135 ta 136 KK Ukrainy / P. P. Andrushko // Naukovo-praktychnyi komentar do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy: za stanom zakonodavstva i Postanov Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy na 1 hrudnia 2001 roku; za red. S. S. Yatsenka. – K.: A.S.K., 2002. – S. 279–282.

38. Naukovo-praktychnyi komentar do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy pid zah. red. Potebenka M.O., Honcharenka V.H. – Ch.2 – K.: «Forum», 2001. – 944 s.

39. *Khavroniuk M.I.* Komentar do stst. 135 ta 136 KK Ukrainy / M.I. Khavroniuk // Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy; za red. M.I. Melnyka, M.I. Khavroniuka. – 9-te vyd., pererobl. ta dopov. – K.: Yurydyčna dumka, 2012. – S. 336–341.



40. *Dzhuzha O.M., Savchenko A.V.* Zlochyny proty zhyttia ta zdorov'ia osoby / O.M. Dzhuzha, A.V. Savchenko // Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy / D.S. Azarov, V.K. Hryshchuk, A.V. Savchenko [ta in.]; za ah. red. O.M. Dzhuzhi, A.V. Savchenka, V.V. Chernenia. – K.: Yurinkom Inter, 2016. – S. 287–332.

41. *Korolenko N.P.* Prestuplenija protiv zhizni i zdorov'ja lichnosti / N.P. Korolenko // Ugolovnyj kodeks Ukrainy. Kommentarij: pod red. Ju.A. Karmazina, E.L. Strel'covej. – Har'kov: OOO, «Odissej», 2001. – S. 275–321.

42. *Khutorskiy O.V.* Kryminalno-pravova kharakterystyka nenadannia dopomohy osobi, yaka perebuvaie v nebezpechnomu dla zhyttia stani: dys. na zdobuttia naukovoho stupenia kand. yuryd.nauk: spetsialnist 12.00.08 – kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo / O.V. Khutorskiy. – K.: Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav, 2013. – 215 s.

43. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 16 sichnia 2003 r. № 435\_1 // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2003. – № 40–44. – St. 356.

44. *Shevchenko Ia.M.* Osoba fizychna / Ia.M. Shevchenko // Yurydychna entsyklopediia: V 6 t. / Redkol.: Iu.S.Shemshuchenko (holova redkol.) ta in. – Kyiv: Ukr. entsykl., T. 4: N-P. – 2002. – S. 352.

45. *Artemenko N.V.* Aktual'nye problemy vmenjaemosti (nevmenjaemosti) i vozvrata ugolovnoj otvetstvennosti (sravnitel'nyj istoriko-pravovoj analiz ugolovnoho zakonodatel'stva RF i Francii): avtoref. ... dis. na soiskanie uchen. stepeni kand. jurid. nauk : spec. 12.00.08 – ugolovnoe pravo i kriminologija; ugolovno-ispolnitel'noe pravo / N.V. Artemenko. – Rostov na Donu, 1999. – 18 s.

46. *Len V.V.* Kryminalno-pravovi problemy vyznachennia osudnosti zlochyntsia : avtoref. ... dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. yuryd. nauk : spets. 12.00.08 – kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo / V.V. Len. – Kh., 2003. – 20 s.

47. Ugolovnoe pravo. Obshhaja chast': [uchebnik]. – [uzd. ispr. i dop.] / Gracheva Ju.V., Ermakova L.D., Esakov G.A.; pod red. L.V. Inogamovoj, B. Hegaj, A.I. Raroga, A.I. Chuchaeva. – M.: Jurid. firma «Kontrakt»: INF RA. – M, 2005. – 192 s.

48. *Honchar T.O.* Nepovnolitnii yak sub'iekt vidpovidalnosti za kryminalnym pravom Ukrainy ; avtoref. ... dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. yuryd. nauk : spets. 12.00.08 – kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo / T.O. Honchar. – Odessa, 2005. – 18 s.

49. *Klymenko V.A., Prykhodko T.M.* Obmezheni osudnist: poniattia, kryterii ta prymusove likuvannia: [monohrafiia] / V.A. Klymenko, T.M. Prykhodko. – K.: Atika, 2011. – 180 s.

50. *Fris P.L.* Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna : [pidruchnyk] / P.L. Fris. – K.: Atika, 2004. – 488 s.

51. *Buridin V.M.* osoblyvosti kryminalnoi vidpovidalnosti nepovnolitnikh v Ukraini : avtoref. ... dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. yuryd. nauk : spets. 12.00.08 – kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo / V.M. Buridin. – K., 2002. – 20 s.

52. The Polish Penal Code / edited by candidate of law, assistant professor A I Lukashov, and D j, prof N F Kuznetsova introduction by candidate of law, assistant professor A I Lukashov and candidate of law E A Sarkisova, translated from Polish by D A Barilovitch. – St Petersburg «Yundicheskij Center – Press», 2001.– 234 p.

53. The Bulgarian Penal Code / edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov; introduction by Y.I. Aidarov. – St. Petersburg: «Yuridicheskij Center – Press», 2001.– 298 p.

54. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova. – St. Petersburg: «Yuridicheskyy Center – Press», 2002. – 366 p.

55. The Japanese Penal Code / Edited and introduction by Doctor of Law, prof. A.I. Korobeev. – St Petersburg: «Yuridicheskyy Center – Press», 2002. – 226 p.

56. Criminal Legislation of Norway / Edited and introductory article by Doctor of Law, professor Yn. V. Golik; translated from Norwegian A.V. Zhmenya. – St. Petersburg: «Yuridicheskyy Center – Press», 2002. – 366 p.

57. Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal del Reino de España (Esta revisión vigente desde 01 de Julio de 2015) [Electronic resource]. – Access mode: [http://noticias.juridicas.com/base\\_datos/Penal/lo10-1995.html](http://noticias.juridicas.com/base_datos/Penal/lo10-1995.html).

**Зубець Ю.Г. Суб'єкт злочину ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані**

*У статті досліджується суб'єкт злочину, передбачений ст. 136 КК України. Автор розглядає загальнотеоретичні підходи до суб'єкта злочину взагалі і, зокрема, передбаченого ст. 136 КК України. Проводиться дискусія стосовно існуючих поглядів на суб'єкт цього злочину, а також пропонується визначення суб'єкта злочину ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані.*

**Ключові слова:** суб'єкт, злочин, ненадання допомоги особі, фізична осудна особа, вік кримінальної відповідальності.

**Зубець Ю.Г. Субъект преступления неоказание помощи лицу, находящемуся в опасном для жизни состоянии**

*В статье исследуется субъект преступления, предусмотренный ст. 136 УК Украины. Автор рассматривает общетеоретические подходы к субъекту преступления вообще и, в частности, предусмотренного ст. 136 УК Украины. Проводится дискуссия относительно существующих взглядов на субъект этого преступления, а также предлагается определение субъекта преступления не оказание помощи лицу, находящемуся в опасном для жизни состоянии.*

**Ключевые слова:** субъект, преступление, неоказание помощи лицу, физическое вменяемое лицо, возраст уголовной ответственности.

**Zubez Y. Committer of crime of failure to provide help to a person who is in a condition dangerous to life**

*The article deals with committer of crime under article 136 of the Criminal Code of Ukraine. The author examines general theoretical approaches to the committer of crime in general and in particular under article 136 of the Criminal Code of Ukraine. In the work is conducted discussion on existing views on the committer of the crime as well as proposed definition of the committer of the crime of failure to provide help to a person who is in a condition dangerous to life*

**Key words:** Subject; Crime; Failure to provide help to a person; Physical sane person; Age of criminal responsibility.

Стаття надійшла до редакції 23.06.2016.

## INSTRUCTIONS TO AUTHORS OF THE «JURIDICAL SCIENCE» JOURNAL NEW REQUIREMENTS FOR ARTICLES

Articles sent to the Editor of «Juridical science», according to the Presidium of the Higher Attestation Commission of Ukraine decree №7D05/1 dated January 15, 2003 «On increasing demands for specialized issues listed in HAC of Ukraine» should include the following:

- A scientific article should be relevant, with clearly defined problematic issues, include scientific positions developed by the author, the conclusions of scientific and practical importance of scientific work; including determination of UDC.

- The paper should include the following elements:
  - a problem and its relation to important scientific and practical tasks;
  - analysis of recent researches and publications on the issue to be considered;
  - definition of specific issues that are not solved in the problem for research chosen;
  - formulation of the objectives of the article;
  - summary of the main conclusions of the study;
  - conclusions of this study;
  - in the article should be no less than 15 references;
  - internal structure – sections with names or selected parts.

English.

- Name, surname and title of the article in addition to the Ukrainian language should be also in English.
- References to this or that research should be placed in brackets according to the number of mentioning in the list of references with indication of appropriate page ([3, p. 12]).

A list of sources at the end of the article are compiled in accordance with International Standard of Ukraine DSTU GOST 7.1:2006 «A System of Standards on Information, Librarianship and publishing. A Bibliographic Notation. A Bibliographic Description. General Requirements and Rules of Composition». Also in the source list has to be at least 5 English language references.

- After he references are added abstracts and keywords in three languages (Ukrainian, Russian and English).

- Abstracts should include: an author's name, a title of the article in (Ukrainian, Russian and English) languages. The authors should pay attention that there should be an abstract in English and half a page A-4 (in a separate file).

- The English text should be executed at the professional level of language proficiency. In the case of a text translated, for example, through the Internet Translator (Google, etc.), or unprofessional, the article will not be accepted for publication.

The article and the abstract should be named:

1. issue number should be placed before the name (11, 4, 7, etc.);
2. dot after the number of issue you should place 2 last figures of the year (14, 15, etc.);
3. underscores ( \_ ), then the type of document note – abstract topic – Article;
4. after the title of the articles, underscores (which separate code with the author's name) you

should place the author's last name, name in English and initials.

Example: 11.14\_note\_Olenenko A.doc (where «note» – markS annotations) or 11.14\_ topic \_ Olenenko A.doc. (Where the topic – refer to the article).

- Publication (title, information about author, text, references, abstract, and keywords) should not exceed 20-30 000 signs.

Additions to the scientific article:

- An electronic version of the article in a format MS Word (docx or doc);
- Information about the author in Ukrainian and English (surname, first name, middle name (in full), academic degree, academic status, place of work and position, mailing address, telephone number);

- A statement signed by the author (s) that sent the article is had been not printed and have not given to any other editions;

- a photo of the author (s) in the format jpg, tif;

- Qualitative illustrative materials supplied by a name and number suitable for scanning;

- Extract from the minutes of the Department with recommendation of the article for publication, duly certified (for the Articles of Ph.D., graduate students and adjunct academic degree).

- An article submitted to the editor without complying with these requirements shall not be published.

- All the authors to note: when supplying article necessarily indicate a brief information about the author, telephone and your own e-mail to ease communication with authors.

*Editors reserve the right to review, edit, and reduce decline articles.*

*For authenticity of the article the author is responsible for.*

*The royalties are not paid for the publication.*

*Reprints of published materials in the journal are made only with the permission of the author and the publisher.*

*Available materials are not returned.*

**Higher education institution «National Academy of Management»**

**SCIENTIFIC JOURNAL OF LAW**

**«Juridical science»**

**03151, Kyiv, Vinnytska street, 10**

**Тел. (044)246-24-34**